

Vlinders op de Oorsilene

Vlinders zijn voor hun voortbestaan vaak aangewezen op specifieke plantensoorten. Zo'n speciale waardplant is de Oorsilene, een in Nederland zeldzame plant die bijna uitsluitend in de duinen voorkomt. *Hadena irregularis* (Hufnagel, 1766) en *Coleophora otitae* (Zeller, 1839) zijn 2 nachtvlindersoorten, die voor hun voortplanting geheel zijn aangewezen op de Oorsilene. De vlinders worden in Nederland tegenwoordig alleen nog aangetroffen in het gebied ten zuiden van Egmond aan Zee in het Noordhollands Duinreservaat (NHD). Over deze drie soorten en hun relaties gaat het onderstaande verhaal.

door P. AUKEMA

In het gebied ten zuiden van Egmond aan Zee komt de Oorsilene, ook wel Geoorde Silene genoemd, plaatselijk in flinke hoeveelheden voor, vooral in het Robbenzand, De Kaap, het Alderddal en De Bleek. Het is een typische plant van het oude zeedorpenlandschap. Zij groeit op droge graslanden en in bermen, die af en toe worden betreden en waar het vegetatiedek niet helemaal gesloten is. Het meest komt zij voor op oost- en zuidhellingen, gewoonlijk in vrij grote groepen. In ongestoorde duingebieden, ver van wegen en bebouwing, zal men haar zelden aantreffen. Bescherming van het kwetsbare biotoop dat het zeedorpenlandschap vormt is een zaak, die niet sterk genoeg in de aandacht van het beheer kan worden aanbevolen.

NACHTBLOEIERS

Veel nachtbloeiërs, waaronder de Nachtsilene, maken gebruik van zoete geuren en in het donker opvallende lichte bloemen om insecten te lokken die voor de bestuiving moeten zorgen. De kroonbladen van de Oorsilene zijn echter maar klein en onopvallend groengeel, zodat deze soort is aangewezen op het verspreiden van een sterke, zoete geur. Deze lokt echter niet alleen voor de plant nuttige bestuivers aan, maar ook profiteurs, zoals de twee vlindersoorten waarover de rest van dit verhaal gaat.

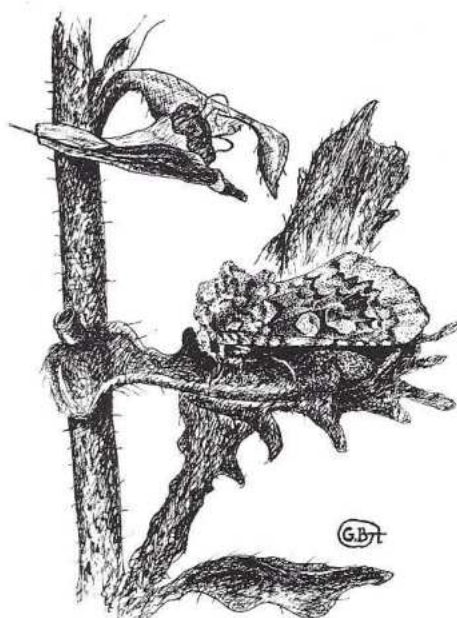
HADENA IRREGULARIS

Blijkens de literatuur is *Hadena irregularis*, een bijzonder mooie en tamelijk bont gekleurde uil, een warmteminnende soort, die haar hoofdverspreidingsgebied in Midden-Europa heeft. In de ons omringende landen waar een op het oog geschikt bio-

Dhr. P. Aukema inventariseert al vanaf 1954 als amateur-onderzoeker vlinders in het NHD.

toop wel voorkomt, zoals in Denemarken, Noord-Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk, ontbreekt de soort. De soort prefereert plaatsen met een zand- of kalkbodem in warme streken. Gipskruid, Zeepkruid, Ridderspoor en verschillende Silensoorten worden als voedselplant opgegeven. Gezien hun voorkeur voor anjer-achtigen worden de soorten uit het geslacht *Hadena* wel Anjeruultjes genoemd.

Tot aan de ontdekking van deze soort in 1947 in het terrein Egmond aan Zee waren van deze soort uit Nederland slechts enkele zeer oude waarnemingen bekend: één uit Vorden, de overige uit het Duindistrict.

HADENA irregularis (Hfn)
Tekening G. Bank Jr

Vanaf 1947 is de vlinder uitsluitend in het NHD aangetroffen, en wel vooral bij Egmond aan Zee. Ook van Bakkum en Bergen zijn enkele zwervers bekend. De vlinder is door de vindsters in 1947 de Van Olderburchuil genoemd, naar de vindplaats aan de weg van dezelfde naam.

De vlinder wordt maar betrekkelijk weinig waargenomen, omdat deze nachtvlinder niet op licht afkomt en ook niet met stroop kan worden gelokt. Daarom moet er overdag naar rustende vlinders worden gezocht om een indruk van het voorkomen te krijgen. De vlinders kunnen dan worden gevonden op de bloemhoofdjes van Beemdkroon en op de schermen van Duizendblad. Dit is echter niet eenvoudig, want de vlinder in rusthouding valt nauwelijks op. In de jaren na de ontdekking is er daarom nooit meer dan een tiental vlinders per seizoen geteld.

LEVENSCYCLUS

De vlinder verlaat, na als pop te hebben overwinterd, zijn lichtbruin gekleurd omhulsel omstreeks eind juni, begin juli. De eieren worden afgezet op de bloeistengels van de Oorsilene. De rups is daar in de tweede helft van juli te vinden. In een zeer jong stadium voedt hij zich met de onrijpe zaden in de zaaddoosjes; in een later stadium worden de bloemen gegeten. Het blad wordt niet gegeten.

Het aantal per seizoen kan sterk variëren. De rups is zeer temperatuur- en vochtgevoelig, zodat in een slechte zomer door koude en nattigheid veel exemplaren voortijdig sterven. Eenmaal volwassen verpopt de rups zich in een los spinsel in de aarde, waar ze overwintert.

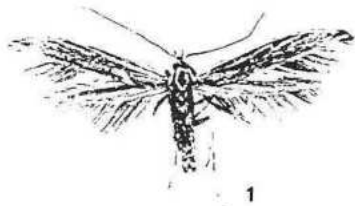
KANNIBALEN

In gevangenschap gekweekt accepteert de rups moeiteloos de zaden van andere Silenesoorten, bijvoorbeeld van Dag- en Avondkoekoeksbloem, en van andere verwante plantesoorten. Omslachtig is een dergelijke kwekerij wel, want om te voorkomen dat de rupsen elkaar consumeren (het zijn echte kannibalen, zg. moordrupsen), moet elke rups afzonderlijk worden opgekweekt.

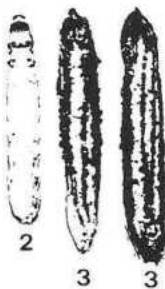
Uit warme streken is bekend, dat de vlinder daar twee generaties per seizoen kent. In de vrije natuur is dat echter in Nederland nog nooit waargenomen. Eigen kweken leverden mij in augustus/september soms wél tweede generaties op.

COLEOPHORA OTITAE

Dit is een soort, die vanwege de geringe afmeting van de vlinder tot de zg. microlepidoptera wordt gerekend. De vlinder is al meer dan 50 jaar bekend als een in Nederland inheemse soort. De vindplaats Egmond aan Zee was echter min of meer in de vergetelheid geraakt. De hernieuwde belangstelling voor de micro's in Nederland heeft in 1984 geleid tot de herontdekking

1= *Coleophora otitae*
2= larve
3= poppen

van de vindplaats in het NHD.

Omtrent de biologie van dit fraaie dier is veel minder bekend dan van de voorgaande soort. De vlinder verlaat de pop in de maand juli. De eieren worden (naar ik aanneem) eveneens op de bloeistengels van de Oorsilene gelegd. De rups leeft in een sigaarvormig gesponnen zakje, dat zo specifiek van vorm en kleur is, dat een ver-

Oorsilene

keerde determinatie haast onmogelijk is. De zak is van voren open en geeft de rups de mogelijkheid kop en poten te gebruiken om voedsel op te nemen en zich te verplaatsen. Tot in de herfst schijnt de rups zich te voeden met de zaden en hij moet dan dus aan de bloeistengels te vinden zijn. Tot dusverre heb ik dit echter nog niet waargenomen.

De rups overwintert, en na de overwintering is het beeld geheel anders. De zakken zijn dan te vinden aan de onderzijde van de rozetbladeren, dus vlak boven de grond. Eind mei, begin juni is de rups volwassen en in dit stadium zijn de zakken gemakkelijk op te sporen. De rups knaagt aan de onderzijde van het blad het bladgroen weg, doch laat de opperhuid ongemoeid, zodat er in het blad doorzichtige venstertjes ontstaan. De verpopping geschiedt op of ook wel in de grond.

In Nederland is de Oorsilene de enige voedselplant. In het buitenland is de soort ook wel op Nachtsilene aangetroffen.

Dank aan het P.W.N., dat al sinds vele jaren medewerking verleent aan het onderzoek.